

delo, in tudi popolnem brezplačno. Vsak, kateri se hoče udeležiti, plača le 33 kr. na dan za hrano, za pouk in stanovanje pa nič, vendar mora vsak udeleženec en koc (odejo) in dve rjuhi soboj prinesiti.

Temu pouku sledil bode septembra meseca drugi brezplačni kletarski.

Vodstvo deželne vinstvene in sadjerejske šole na Slapu.

R. Dolenc, vodja.

Slovstvene stvari.

Pisatelji slovenski, na pilo nikdar ne pozabite!

Naj bi mi dragi rojaki ne zamerili, da se zopet oglašam; ali radost tolikega napredka v mili slovenščini doživlevši hrepenim potem, da bi jo čim prej videl v knjigi kolikor je mogoče čisto vsake pege in vege. O času težavnega preporoda narodnega, ko je krdelcu pisatelj samoukov bilo vsekakor pisanje začeti in celino orati, tedaj je veljalo ocenjevanju slovenskih pisov drugo merilo ter bilo odpustno marsikaj, kar se dne današnjega ne more odpustiti!

Dan danes naj bi — tako menim jaz — ne prijel za peró nihče, dokler se ni temeljito naučil in navadil slovnice, seosebno tega, kar je najti o sintaksi v Miklošičevi prim. slovnici, v Navratilovi monografiji o glagolu, in drugih raztresenih spisih, in pristaviti bi se še smelo, — dokler se ni dovolj seznanil saj s hrvatsko-srbsko knjigo, da ne bi se zaljubljal v kake slovenske posebnosti ali idijotizme, ki morebiti pri vsi dozdevni lepoti svoji z višjega, z občeslovanskega stališča nimajo nikake cene.

Ako se kdo dobro navzame slovniških pravil, ne bode — i naglo pišoč, kakor to pri novinarjih biva, — lahko zastranil od njih. Novinarju, ki pozná razliko med perfektivnimi in imperfektivnimi glagoli, — o čemer smo svoje dni toliko pisarili, — ne uide niti v največji naglici taka grdoba, kakor se zdaj v slovenskih političnih časnikih večkrat čita, da zavračajoč tuje trditve pišejo, na pr. V „Glasniku“ št. 15. I. I. reče, pové, ali pa: me I. I. poprime, zavrne itd., namesto imperfekt. gl: pravi, trdi, prijemlje, zavrača itd.

Vendar ni zadosti, da ti je sestavek, seosebno sloven sestavek brez slovniških pogreškov, hoče se tudi uglajen slog, blagoglasna porazstava, hoče se neki ritem itd.

In ako bi se komu, recimo učenjaku, ki mu je največ do tega, da znanstvo najprej požene ali unapredi, trud za čisto obliko utegnil zdeti potrata in danguba, svetoval bi mu jaz, naj rajši piše po nemški, nego da bi kazil jezik, kar pod nikakim uvetom biti ne smé. Slavni Miklošič nemški piše, a zasluge seosebno za slovenščino nišo mu manje.

Po „Novicah“, po „Glasniku“ in drugod, kakor sem gori namignil, bila je nasvetovana uže mnogokatera stvarca, ki seza v popravilo naše sintakse, a vse to kakor da bi se zdaj nekako pozabljalo (ali pozabivalo). Omenim naj samo nauk, da se stavki ne začenjajo niti nadaljujejo z breznaglasnicami: ne, te, se, je itd.; vendar zoper to pravilo greši na pr. „Kres“ na mnogih mestih; bolji pisatelji „Zvonovi“ nasproti drže se ga trdno, dobro vedoč, da prav take nepravilnosti, če tudi se zdé biti malehne, jeziku lepoto krhajo in Hrvatoma rade delajo neužitno, kar slovenska roka napiše.

Neznani mi gosp. T. Petrov je v „Novicah“ spregovoril o „Kresu“ in „Ljublj. Zvonu“ ter pretresa seosebno neke slovniške oblike, jedva dotaknivši se sintakse; tudi jaz sem prečital dozdanje razdatke teh

dveh listov, a šlo mi je več za sintakso, manj za oblike in posamne besede. Da bi bila edinost tudi v oblikah bolja, kdo ne bi pritegnil T. Petrovemu! Gledé opomnje njegove, da bi namesto: opazovaje, kar je gotovo pogrešno, bilo bolje: opazujè, rekel bi jaz, da je še bolje pisati, kar tudi Hrvat razume, namreč: opazujoč, ter ne bode treba rabiti dvomnega akcenta, kar je vsegdar neprilичno. Da T. Petrov gledé oblike genitivov, na pr. lastnostij, tako hitro popušča ali ustopa, to mi pa ni po godi. Ta oblika nas loči in odmika od hrvatsko-srbskih bratov, in je neznana tako novi, kakor tudi edini resnični stari slovenščini, namreč Brižinskim spomenikom, torej nam je danas ne oživljajo umni razlogi, nego: sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas. Isto veljá o enako neznanih slovenski in slovanski večini oblikah: ja je, je je. Rekel sem: slovenski večini in to je izvestno. Res se sicer v nekih kotičkih sliši, da govore, na pr.: „Kje imate tele? Gospodar je je prodal“. Ali sploh, z večine se govori: ga je prodal; in tako pravi tudi Hrvat in Rus; čemu torej begati čitatelje s to obliko in delati še slovenščino Hrvatoma nerazumno? A kdo bi verjel, da se kje na Slovenskem sliši tako govoriti: na pr. „Kje sta vola? gospodar ja je prodal“?! — nego majka tej obliki je prava pravcata — imenujmo jo po tuje — slovničarska Consequenzreiterei.

Toliko mimogredé o oblikah. Prestopimo k stvari ter naj povem brez vsega pristrastja, kako sodim o „Kresu“ in „Zvonu“. Oba lista imata enako zanimljive sestavke, lepo usnovane ali zamišljene povesti, temeljite razprave itd.; ali v oziru na čistost oblike, na pravilnost ostaja „Kres“ za „Zvonom“. V „Ljublj. Zvonu“ sem se le malo kje spotaknil nad katero malenkostjo, dočim v „Kresu“ često pogrešam pile.

„Zvonu“ bi očital, da za Geschmack (Schönheits-sinn) piše okus namesto vkus; da piše vtis nam. vtisk, čutilo nam. čustvo; da besedi obrt daje ženski spol namesto moškega; da brez potrebe rabi jako moteči, drugim Slovanom neznani glagol: dostajati se česa nam. tikati se. Namesto: platno, na kakeršnega slikamo, bilo bi pravilneje: platno, na kakeršno slikamo. — Ta trditev se daje dokazati, — meni se zdi, da mora tu stati: Ta trditev se dá dokazati. — Priprava za loviti, namesto: za lov, kar je omenil tudi T. Petrov. Gledé besednega reda (str. 90): „da je tisti čas pri kraji, v katerem — nam. da je pri kraji tisti čas, v katerem itd.“ Slednjemu, ki je od mladih dni gledal na njo, je težko ločiti se — nam. težko je ločiti se. — Namesto latinskih, iz adjektiva izvedenih besed, kakor: aktiviteta, pasiviteta, bolje bi bilo pisati: aktivnost, pasivnost, intenzivnost itd., da bode manj tistih neprijetnih — tet. — Čem dalje, tem lepše, nam. čim dalje. — Izpoznati (erkennen) nam. edino pravilnega spoznati. — V enem in istem pisu: (vidve) nista bili, kakor se res v narodu sliši, in pa svi bili, moravi, oblika, ki je podvržena jeziku ali pa vsaj zavržena, ne bodoč za rabo, ker preveč moti.

(Konec prihodnjič.)

Slovensko slovstvo.

Poziv.

„Kres“ v svoji 3. številki prinaša zanimivi obrazec ali bolje rečeno prepis nekega starega rokopisa slovenskega, kateremu je spretno pero učenega profesorja Kreka napisalo temeljito razpravo, v kateri se jezikoslovne in druge lastnosti onega rokopisa razlagajo.

Ker sem se jaz svoje dni s takimi preiskavanji rad bavil in l. 1870. tudi „rokopis kranjskega mesta“, katerega P. pl. Radics v letopisu „Matice“ (ako se ne motim, v letniku 1879) kakor tudi prof. Krek v „Kresu“ omenjata, z daljšo razpravo izdal, zato menim, da se mi ne bode sledeči „poziv“ za zlo jemal.

V rečeni razpravi sem (proti koncu) te-le besede izrekel: „Jaz sem trdno prepričan, da je sila še več takih „pisem“ slovenskih vstvarila, kakova so Miklošičev (ljublanski) in ta „Kranjski“, in preiskovalci starih knjigoshramb bodo gotovo še več takih spomenikov prahu in tmini oteli.“

Rečeno vidim tu deloma uže potrjeno. Ali kakor sem gore opomenil, tako tudi zdaj znova razglasim poziv: Naj se naši učenjaki (katerim je sreča dana, da smejo v svoji domovini delovati) potrudijo, takih spomenikov iskati. Preiskujejo pa naj: (a) mestne arhive, na pr. v Kranji (kjer se bode menda še original mojega rokopisa našel; kajti da je to le prepis, kaže očito njegov konec in ker je nedovršen), potem v Kamniku, v Radoljici, v Novomestu, Celji itd. (se ve da v Ljubljani pred vsemi); (b) stare gradove, na pr. Ptujski, posebno pa koroške; (kajti v gradovih so bili sedeži sodišč in tam so se prav lahko taki obrazci ohranili med staro „navlako“); (c) stare in trdne samostane (kjer se mora več takega najti) na pr. Šen-Pavel-ski na Koroškem i. dr.; (d) stare cerkvene in župnijske hrame. Tudi bi se (e) v glavnih mestih: Celovci, Gorici, Trsti in Gradci menda kaj našlo v knjigoshrambah in pri historičnih društvih. Skrbno in marljivo je treba iskati, in brez vspeha gotovo ne bode.

O koristi takih listin govoriti bilo bi pač nepotrebno. Naj samo nekaj omenim: treba nam je po induktivnem pôti sestavljene, historične slovenske gramatike, ne kakoršna se temu ali onemu pisatelju dobra zdi. Grešilo se je proti slovenskemu jeziku uže mnogo (in jaz — sam sebe čisto nič ne iznimam); zato naj tako dobita gramatika našim pisateljskim grehom konec stori. K temu pa je priprav treba.

Janko Pajk.

Nove muzikalije.

* „Glasi s Primorja I. del“ — se zove zbirka napevov, katere je zložil 30. maja 1879. umrli skladatelj Avgust Leban. Natisnil in založil je to delo marljivi knjigotiskar J. Krajec v Novomestu. — Zbirka obsega 10 napevov, med katerimi se posebno odlikujejo: števil. 1. „Molitev“, števil. 3. „Podoknica“, v kateri ima proti koncu bariton majhen, a prav mičen solo, števil. 4. „Mornarska“, ki bode povsod dopadala in števil. 7. „V tihi noči“, v kateri se pa nahajajo nekateri tiskovni pogreški. Uredil je zbirko brat umrlega skladatelja gosp. Janko Leban, kateremu želimo, kakor tudi založniku, da bi prav kmalu razprodala ta snopič pesem, ki je prav lepo tiskan. Velja samo 1 gold. Naj toraj pevska društva in prijatelji domače glasbe hitro sežejo po tej zbirki, da dobimo kmalu 2. del v roke.

Starinske stvari.

Denar „Ferto“.

Čestiti gosp. Šašeljski misli, da je v prepisu listine, v kateri so imenovane fare, ki so imele plačevati papežev davek, postala pomota, in da bi moralo stati „Testones“.

A temu ni tako. Pogledal sem še drugo izvirno listino iz arhiva krškega kapiteljna, pa tudi tam najdem, da so okoli leta 1280. do 1281. morale cerkve: Moedezen (Motnica, Mötnitz), Leobedinger (Lieding), Meydeldik (Meiselding), Krich (Kreig), Mülbach, Pulst, Lobschash (kje je stala?), Fridolseich (Friedlach), Zeomolsberg (Zammelsberg), Mirogonich (ne vem, kje je bila), Seromoz (mi neznana), Griven (v krškem okraji), Biswich (Pisweg) in pa Feustreiz (Feitritz pri Gradeši), v markah in fertonih papežem davek plačevati.

Beseda: ferto je označevala, kakor sem pozneje pri Du Cange-tu (Glossar, vox „Ferto“) našel, četvrti del sreberne marke, in je v latinščino srednjega veka prilazila iz nemščine, v kateri najdemo: „Viert“, Viertel, Vierting. Ker je sreberna marka vagala 16 lotov, je tedaj ferto imel 4 lote srebra.

Staritrg pri Slovenjem Gradci l. sušca 1881.

Davorin Trstenjak.

Mnogovrstne novice.

* *Mesto sozidano na diamantih.* Središče južnoafriških diamantnih rovov je Kimberley. V 11 letih dospelo je to mesto do 16.000 prebivalcev. A sedaj so našli, da je svet, na katerem je mesto sozidano, ravno tako bogat na diamantih, kakor okolica njegova. Vsa zidališča in drugi prostori v mestu so na enkrat zelo poskočili v ceni. Težko je določiti, koliko hiš bodejo podrli, da bodo mogli preiskavati zemljo po diamantih. Zanimivo bode gledati prihodnji razvitek mesta, katero ima svoj povstanek in svoje poznejše razdejanje pripisati istemu vzroku, namreč bogastvu diamantov, v česar sredi je sozidano.

* *Prebivalcev na svetu določujeta po najnovejših štetjih Behm in Wagner na 1456 milijonov duš.*

* *Odkod nosljanje tobaka?* Nosljanje (šnofanje) tobaka iznašla je francoska kraljica Katarina. Njenega sina Franca II. je mnogokrat hudó glava bolela in vsi zdravniki mu niso mogli pomagati. Tedaj izmislila si je pametna gospá, da utegne sinu pomagati, ako bi tobak, ki se je takrat razširjati jel, v prah zmlet v nos vlekli. In to je pomagalo. Se ve da jeli so koj dvorniki nosljanje posnemati, če jih je glava bolela ali ne; tudi ljudstvo privadilo se je po tem zgledu kmalu nosljanja.

Zabavno berilo.

Noč.

Povest deklice.

Spisal N. Morski.

Natisnila „Njiva“ v 48. listu 1880. leta.

(Dalje.)

2.

Glej! tako smo živeli z atetom. Imeli smo tri sobe in kuhinjo. V kuhinji je živela Ira, a dom naš je stal na dvoru. Ira je bila dobra, le molčala je vedno, a kedar kaj zine, vedno govori, da ničesa ne razumeš. Rečeš jej, postavi samovar, a ona dé na to, da ničesa ne razumeš. Pa dobra je bila. Ate so bili vedno v pisarnici, jaz pa sama. Tako smo živeli dolgo, živeli pozimi in poleti in nihče ni bival pri nas in mi nismo šli nikamor. Poleti po veliki noči me je vodil ate na sprehod v precej velik vrt. Lep vrt je bil! Na ulici je vroče, prideš pa na ta vrt, varje te drevje popolnem